

„Én a verseimet az elfogulatlan őszinteség helyzetéből akarom írni”

Beszélgetés Konczek Józseffel

Konczek József az 1969-ben színre lépő és a „szétbotozott nemzedék”-ként számon tartott Kilencek költőcsoport leginkább rendhagyó pályájú költője. Múltbéli mellőzése okán „az irodalmi élet mostohafiá”-nak is érezhetné magát, ha nem volna benne tartás, méltóság, kurázi és önbecsülés. A másfél évtizednyi visszautasítás, agyonhallgatás és perifériára kényszerítés sem törhette meg, mert az önértékére és életfeladatára fiatalon ráeszmélő emberként pontosan tudta, hogy előbbutóbb az ő ideje is elérkezik. *A tájjal maradtam, az Ölelhető térség, a Formáért sóvárgó és a Damó szerzője* joggal lehet hát büszke magára, mert sohasem adta fel a harcot és önmagát, az ütések súlya alatt pedig még erősebbé vált. Mint ahogy elégtételt érezhetnek azok is (nincsenek túl sokan!), akik a nehéz időkben önzetlenül biztatták, támogatták, és sokra hivatott tehetségét felismervén hittek benne akkor is, amikor a hatalmasok a futottak még szerepére kárhoztatták, mondván, hogy a nehéz természetű és hajlíthatatlan Konczek Józsefnek nincs helye a magyar irodalomban. Hát lett. Ráadásul mára nem kevés értő olvasója, őszinte híve és tisztelője is akadt. Jelen sorok írója is örömet leli Konczek József munkáiban, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a szerzőre.

– Minden helynek különös varázsa, sajátos kisugárzása és jellegzetes szellemisége van. Életed során sokfelé megfordultál, de a legfontosabb helyszínek egyik kezemen is megszámlálhatók: Magyarnándor, Tapolca, Budapest, Szombathely, Pomáz és újfent Magyarnándor. Szellemiekben és lelkiekben mi mindent kaptál ezeken a helyeken, miben ragadható meg a *genius loci* művészi-emberi hozadéka?

– Az a baj, hogy ez a mi emberi kultúránk az emberségnek csak kis szigetein épül. Ezek a szigetek valóságosak vagy gondolatiak (ilyen a művészet is), és az állati eredetből következő titkolt vagy nem titkolt gyakorlat ezt is át- meg átszövi. A szigeteket még jóakaratók is rombolják.

Nekem volt szerencsém a valóságos hazában egy réten, virágok közt eszmélnem magamra háromévesen – a szokolyai réten. A Börzsönyben az erdei kispatak tavaszi hozadéka

barna csipkefátyolos tölgylevelek harasztja, gyökeresen kimosódott hóvirágcsokor, a vízben csillogó, aranyló, kavargó homok az elvonulóban lévő háború után az első igazi emlékem. Álltam ott a réten, ahol később majd margaréta, vadszegfű, harangvirág és pipacs... *A tájjal maradtam* verskönyvem címlapjára azért választottam Szinyei Merse Pál *Pipacsos rét* című festményét, mert nagyon hasonlít a Szokolyáról a kastélyhoz lefelé vezető szerpen-tinre és környékére, s úgy gondolom, hogy az a kisgyerek, aki virágcsokrot visz az anyjának, én vagyok, bár anyám nem így öltözött. A rét, a margaréta-rét... erről verset írtam, s az az érdekes benne, hogy a margaréta magában foglalja a rétet. A rét a titok, amit a kisebb is magában foglalhat. Ez érdekes volt nekem így.

Akkoriban így beszéltem: „a bácsik meghalasztották azt a másikkal”, „a Jóisten nölesztett

nekünk szép hóvirágot”... „a fázós-sak elmentek a bányából”. A háború képei ezek. Embert lőttek agyon, szép volt a hóvirág, a politikai foglyok elszöktek a kőbányából, a kastély mögül, mert már nem őrizték őket. Azért hívtam fázósoknak őket, mert dideregtek. Különben én – hogy úgy mondjam – „a kétpontos evel” beszéltem, nincs ilyen a gépemen, azért mondom így. Palócozni most is jólesik, ha Magyarnándorban vagyok.

Az 1945-ös tavasz előtt, még télen, a mocsaras réten át menekültünk, mert jöttek az oroszok. Beteg nagyanyám, Széles Annamária, Dornay Sándor anyai nagyapám felesége letett a sárba, s ott ügyetlenkedtem, mert nem bírt felvinni a dombon. Berlinkendőben nézegettem. Később Makrai bácsiéknál a lángok átvillogtak a konyhai tűzhely lyukain, még később egy nagylány sorban a földes konyha padlójára öntötte a pohár pálinkákat, s azt mondta az oroszoknak, hogy már megitta, az meg újra-újra töltögetett neki... valaki, egy magyar elhívta a lányt... később ostyát sütöttek... később rókát üldöztek a puskás férfiak a patak mentén, apám bodzabot-huszárt csinált nekem... 1946-ban Tiszalökre, majd Polgárra, onnan 1950-ben Tapolcára költöztünk. 1960-ban az ELTE-re jártam, utána Szombathelyen éltem, megnősültem kislányom született, aztán Budapest, Pomáz, megint Magyarnándor, a szülőfalum. De közben a Szokolya melletti Berkenye és Nógrád község is a hazám volt – ma is az –, mert ott a rokonaim élnek. Kisugárzása elsősorban Szokolyának volt és van. *A Dunazug* című versemben írtam erről. Ez a *Formáért sóvárgó* verskötetemben van.

Mi Szokolyán úgy voltunk a talán másfél kilométerre, a dombon túl fekvő faluval, hogy állomásfőnök apámon múlt, hogyan ad tehervagont a váci-balassagyarmati vonalon a krumpli-, cukorrépa-rako-

mánynak, s ebből a kapcsolat jellege is következett. Azt hiszem, a faluban szerettek minket. Anyám úrilánynak számított, nagypapa erdész-vadász volt a grófi kastély melletti kúria-szerű házban (szolgálati lakás, nagypapa állami alkalmazott volt), apám a szlovákiai mai Zsitavce – akkor Zsitvagyarmat – faluból 1939-ben átszökött az Ipolyon, mert a faluja nem magyar közigazgatás alá került, s itt vasutas lett.

Szirota Jani és Léránt Pista volt a nagypapa teheneinek pásztorja, s köztük botlogtam. Ők körtét, szőlőt lopnak nekem, én meg dohányt nekik a nagypapa ládikójából. Szép volt az alkonyat, amikor a köd lefolyt a hegyről a vasútállomási völgybe, mi a kastélyban laktunk, mert az oroszok elől féltette a szép épületet a tulajdonos, minket beköltöztetett, igaz, a másik részébe az orosz parancsnok rendezkedett be a telefonzsinórokkal... Este, amikor a faluba vitték a tejeskannákban a friss tejet, a sötétülő erdőben még madár-

hangok hallatszottak. Egyébként a réten nem léptünk aknára, s a tehének sem, pedig a háborús szemét, a fegyverek, a roncsok ott torlaszolódtak a rét szélén, az erdő alatt... A most készülő *Sócsillag* című verskönyvemben *Árnyék* címmel írok az aknák közt menekülő Csodaszarvas-Szarvasfiúról.

És Szokolyához köt az az emlék is, hogy fekszem az illatos fűben, s egy nagyobb falusi lány rám fekszik és csókolgat. Ez kitörölhetetlenül gyönyörű emlék. S a többi is. Makrai bácsi a favágótókéén – amit mi favágatónak s nem favágítónak mondunk – üldögélt, cigarettázott, a vastag karjára tetovált két angyal – akik a koronás magyar címet tartják – „mocorgatták” a szárnyukat. Azt hittem, tényleg élnek. Makrai bácsi somolygott rajtam, s izmai mozgásával „mocorgatta” az angyalokat.

Szokolya református, evangélikus és katolikus magyar, Berkenye katolikus sváb, Nógrád község zömmel evangélikus tót falu volt, s ez

ma is majdnem így van. (Rám szóltak, hogy ne mondjak én szlovákokat meg németet, jól van az tót-nak meg svábnak.) Mi katolikusok vagyunk, s Magyar-nándor is katolikus falu. Minden nyarat itt töltök.

Tapolcán kilenc és tizenhét éves korom közt laktam, és kamasz koromban a szó szoros értelmében sokat éheztem. Nyaranta könnyebb volt, mert falun akadt krumpli, bab, kenyér, zsír is. Tapolcán tudtam, mi az éhség mámorra. Knut Hamsun

„Legendás apám 1938-ból”

Éhségét egyetemista koromban olvastam. Igazat ír, az éhes ember olyan... pontosan. Volt éhezés az egyetemi nyáron is, amíg nem kaptunk fizetést a gyárban... Szombathelyen a diploma után éltem öt évet.

– *Vasy Géza alapvető fontosságú könyvében (A Kilencek. Az Elérhetetlen föld alkotói. Miskolc, 2002, Felsőmagyarország Kiadó) poétikai és líratörténeti szempontból is valódi rangja szerint értékeli a Kilencek helyét és szerepét. A monográfus egyebek mellett a következőket írja: „Az élő magyar költészetnek majd minden tendenciája megmutatkozott a Kilenceknél (...) Poétikai módszereiben, eljárásaiban az Elérhetetlen föld a sokféleség egymás mellett élő szabadságát, vagyis egy plurális művészetfelfogás szabad értékrendjét helyezi a kor merev ideologikumú művészeti irányításának a tükre elé.” Vasy Géza egyetértőleg hivatkozik Petőcz Andrásnak a Palócföld 1982-es évfolyamában megjelent és akkor igencsak bátornak számító gondolatára: „Nyugodtan mondhatjuk, hogy a magyar irodalmi többsíkúság, a modern magyar irodalom kibontakozása valahol ennél az eseménynél, a Kilencek, az Elérhetetlen föld megje-*

„Tizenhat évesek vagyunk Bártfai Katalinnal”

lenésével kezdődött.” *A nemzedék útjára és teljesítményére belülről is rálátó emberként hogyan reflektálnál a fentiekre, hiszen fölöttébb izgalmas, hogy negyven év elteltével milyen fénytörésben látszanak a dolgok?*

– Erről a kérdéssről – Petőcz András többsíkúság szavához – az jut eszembe, hogy egyetemista voltam, s úgy köszöntek rám páran: „Szia, mi van a síkokkal?” Egy vitában azt mondtam egyszer, hogy az élet síkjai, s ez alkalmas lett az ugratásra. Nem ugortam persze, s ők is tudták, hogy az életnek valóban vannak értelmezési, szemlélési-szemléleti síkjai, csak éppen a vidékről feljött friss bölcsészgyerekeknek érdekes volt ez a szó... sík. Van, amit nem lehet másként mondani, gondolom ma is.

Renoir *A mezőn átvető út* című festményét azért szeretem, mert ez is hasonlít a szokolyai rétdoldalhoz, lefelé a faluból, összemérhető képek a Szinyeivel is, a valóval is, azzal a különbséggel, hogy azt az oldalt bebokrosították azóta, és magaslesekkel emeltek a fák, bokrok fölé... A magasles a vadászathoz kell. A Renoir-képen a faluból lefutó nyaralók lehetnek talán Zebegényből, az ottani Szőnyi nyári festőtáborból átjött lányok, asszony, gyerekek is... ezek az idő síkjai, vagy lehetnek Szokolya úri nyaralóvendégei...

Ehhez illik, hogy Magyaránorban akarunk nyaranta művésztabort csinálni. Barátaim a tornácon, a kis szobában, az udvaron alhatnak, a falut festik, verset írnak... lehet, hogy a falu ad ebédet... A dolog az elején tart. Pár barátom már meglátogatott, s ott is volt kis ideig. Például a nyáron Dorka nem akart a házban aludni, kinn feküdt a füben az udvaron, a babvirágok alatt, s amikor a hajnali kis eső elől be akartam menekíteni, mondta, hogy nem aludt. Mit csináltál? Feküdtem hanyatt és beszélgettem Istennel. Ezt értem. Én

hajnalban szoktam beszélgetni Vele. Magyaránor fölött, fölöttem az ég a háromnegyed rész, alatta az udvari fű egynegyed rész... tényleg ott van valahol a Jóisten a felhők mögött. Magyaránorban jó ott lenni. A falu emlékszik a sebekre, amelyek történelmiek, s a falu gyógyítani is tud.

A tapolcai vonatkozású *Alsótó-utca* című versemben azt írtam,

„Anyám 19 évesen, 1942 májusában”

hogy írják föl a noteszukba: az Alsótó-utcában mindenki mindent tud külön-külön és általában, és még jobban tud, mert így létezik az utca minden lakójában. A vers kezdő poénja az, hogy az Alsótó-utca „egyszerűen rendhagyó” eset, mert annyiféle, de ha nem írják föl azt a noteszukba, akkor csak – utolsó sor – „rendhagyóan egyszerű” eset. Volt, aki felírta a noteszába. És valóban. Ez a vers akkor csak rendhagyóan egyszerű lehetett, hogy elhagyhassa a szokásrendet, a zsúfolásig egyöntetű nagy „tam-tamot”.

Én így válaszoltam a kérdésre, amit az élet tett fel. Rózsa Bandi írta: neki csak kérdezni van joga, a választ nem tagadja, de aki kérdezni sem tud, az hogyan értené meg, hogy (a költőnek) mire nincs válasza. Mi tudtuk, hogy válaszolnunk kell. Nem az, hogy nem tudtunk, hanem mi nem is akartunk kérdezni, úgy látom. Ez a

vers csak a II. *Elérhetetlen földben* jelent meg, de adtam én választ az antológiánkban is. A válaszom így hangzik: *Öreg Makrait a szél ütötte meg.* Nem én, nem mi. A politikai hatalom birtokosa köteles óvni az életet. Azért engedjük át neki a döntési jogunkat. Ha nem tud vele élni, alkalmatlan. Ez elég keményen hangzik egy huszonnégy évesről. Hát akkor mit nem harcoltam én, milyen arctalan voltam én? Megelőzőm egyes kérdéseidet. Külön furcsa volna ez – ha magamra érteném – Prágai Tamástól, aki az *Inka utazás* című könyvének (ön)interjújában kiválóan megmagyarázza, hogy milyen feszültség hatására született a regény. Az a regény a modern irodalom olyan kérdéseit modellálja, hogy igazán elismerésem érte. Ha tehát egy elemző elme – ez Tamás – számára, íme, így kell megmagyaráznom, hogy a nevezetes fényes szélről mi volt a véleményem, akkor igazán zavarban vagyok... Aki miatt egy falusi öregember – aki majdnem olyan, mint a Jóisten – „meghalasztódik”, az valamit nem jól csinál. Ráadásul nem is csak hanyagságból hulltak az öregek, hanem az erőszak hatására szívinfarktusok, önakasztások stb... Erről Takács Imre nagyon őszintén írt. Délelőtt hirdette a pártpolitikát, délután bevitte beadásra (elvétele) a tehenüket. Az *Öreg Makrai* versben nekem az volt a legfontosabb, hogy nem mi vagyunk felelősek Makrai bácsi haláláért. Talán a „tam-tam”, a „csinnadratta”. Ennek kimondása után hogyan álltam volna sorba könyvem kiadásáért? Álltam, holott tudtam, hogy az a politikus, aki a cintányért meg a dobot kezeli, naná, hogy nem fog kiadni. Hiszen vádoló... Ez a vád fennállt az elmúlt időben, közben is időszerű volt, és ma is az, ma talán inkább. Akik értik, a „meghalasztás”, azok értik az „elhalasztás” technikáját is, hogy egy keserű-groteszk

„megmondom-az-őszintét” hagyja el a számat. Aki hagyja meghalni Makrai bácsit, az engem is hagy meghalni. Én őt zavarom, idegesítem. Nincs arcom? De van. Ez az.

– *Prágai Tamás egyik megvilágosító erejű írásában (Harctalan nemzedék – Ideológia, kánon és költészet '89 után – Kortárs, 2008. november) az alábbi látellel szolgál: „Csaknem tíz évvel ezelőtt hosszabb, lelkes tanulmányt írtam a »fiatal költészetéről« – lelkesedésem időközben elapadt, reményeimet az azóta eltelt évek nem váltották valóra.(...) Az erős költészet feszültségek eredője. Csak a megjelenítés szünni nem akaró vágyából és a kudarc pengevágásai nyomán születhet meg. Nincs jele annak, hogy ez a nemzedék ezt a harcot felvállalta volna. Pedig, ahogy a keleti bölcs fogalmazott, harc nélkül nem lehet győzni”. Kérdésem: Az »arctalan« és »harctalan« nemzedékek évadján egyáltalán van-e még létjogosultsága a nemzedeki szerveződéseknek, és kínálkozik-e valamiféle esély a győzelemre? Esetleg be kell érniük kevessebbel, és Nagy László üzenetébe kapaszkodva („Ha reménytelen a Lehetetlen, elbukásunk is ünnepély”), az irodalommal kapcsolatos elvárásainkat is újra kell gondolnunk?*

– Az eltelt időben is ezt ismétélgettem. Az életért való felelősség azt jelenti, hogy én élek követni való életet, s nem folyton kimagyarázom, hogy most ezt miért nem, azt miért nem. Egy érzelmi törés is hozzásegített, hogy meggyőződjem róla: nincs nekem maradásom a fővárosban. Vidéken lehet nekem dolgoznom, ott talán több a levegő. Valóban, kicsivel több volt – Szombathelyen. Mintegy „lemerülve” sikerült nem kompromittálódnom – ez mára nyilvánvaló.

A sikeresen kiiktatott K. J.” – lehet, hogy nem is akart olyan nagyon oda „beiktatódni”. Az én *Öreg Makrai* versemből valami következett, és ma is következik, igazán szégyellheti magát a hatalom, hogy csak lapítani

„Huszonnégy évesen a Vas megyei Vépen, a flamingós kútnál, ez »a herceg kútja«.”

tudott miatta. Hiszen... amúgy... „beengedtek a hatalomba engem is”. Újságíró lettem, s nem kis gyötrelmek árán vívódtam a versem igazán. Az Elérhetetlen föld I. versei egy elemző tudat számára azt is közölték, hogy nem a nép, nem a nagymamám világa a bűnös, s nem mi, a (z akkori) fiatalok... Ezt úgy lehetett kivédenie a hatalomnak, hogy hagyott szépen minket megöregedni méltatlan helyzetekben, megalázottan, egyébként nagyon ügyesen.

Éppen ez volt a harc. Ez a harc. Mert azért tudtam azt én is, hogy valamikor majd elmondhatom ezt. Egyébként nem „felvállaltam” a harcot. Esetleg vállaltam, elvállaltam. Felvállalni a disznókereskedő szokta a várható szaporulatot. Kedves Tamás, javítsd ki ezt a rosszul használt ígét. A harchoz muníció kell. Nekem évtizedekbe került, amíg megtermeltem. Tudtam, hogy egyszer majd sorban kijövök a könyveimmel. Arra nem számítottam akkor, hogy addigra (eddigre) a könyvekre nem lesz szükség. Vagy

jóformán alig lesz rájuk szükség. Ma, amikor magam kiadatam, magam elajándékozom a könyveimet, még jó, ha valaki elolvassa őket. Bizonyisten igaz, van, akinek könyvet adtam, s csóválja a fejét, ő bizony nem kapott. Ez elgondolkodtat. Hát a kényelem érdekében már neves ember is hazudik? Igen.

A feszültségekre én rátelepszem a zsigereimmel, s megemésztetem őket. (Nyilvánvaló, hogy gyomorfekélyem volt 24–62 éves korom közt. A falu meg a nyugdíjaskor meggyógyított.)

Hogy mi itt most beszélgetünk, bárhogyan legyen is, propaganda a számomra. De hidd el, én elvagyok „látványok”

nélkül. A tisztí keresztet elfogadtam, mert a Kilenc mindegyike kapott.

Nincs más igényem. Néhány könyvemet már kiadtam, s ennek örülök. Hovatovább az lesz egyenes dolog részemről, ha a József Attila-díjat nem fogadom el. Íme! Az idő úgy is megkérdezi azokat, akik felelősek az eltelt időért.

Az a tanítás, hogy lehetetlen, elbukás, ünnepély... tudod, ő, Nagy László mondta azt is, hogy csak a lehetetlenre érdemes vállalkozni... Ez... hát?! Egyébként elbukás meg ünnepély? Ugyan már. Micsoda romantikus képzetek. Vállalkozni erre kellett, a munkára. Nekem nem a „díjra korbácsolt versenyló”, hanem a *Hősi ének egy ménről* fedezettő ménje, a tennivalóba belegebedő, de a végén Pegazus-szárnyúvá váló ló lett a sorsom. S az elvárásokat nem átírni kellene, hanem kicserélni. A munkát várni el. Ez a harc. Ez az arc.

– *Minthogy a költő életének legfőbb értelme a költészet, a legfontosabb stációkat a versek és a kötetek jelentik. Noha rangos folyóiratok-*

ban (Új Írás, Kortárs) nemzedékedből elsőként publikáltál, műveid keletkezése és megjelenése között nemegyszer hosszú évek telnek el. Miközben pályatársaid a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején rendre megjelentetik első kötetüket, aközben te sajnálatos módon csak a nyolcvanas évek derekán juthatsz kötethez (Galambok, galambok a történelemben, 1984; Egy szó, 1987). Habár téged az átlagnál jóval erősebb, teherbíróbb és szuverénebb alkotó személyiségnek tartanak, a dilemma mégiscsak nyugtalanító: ki tudja, hogy mi minden pusztul el, vagy mi az, ami meg sem tud születni a kényszerű várakozás/várakoztatás közben...?

– Erre a kérdésre csak azt mondhatom, hogy bírom. Vagyok.

– Miként azt legutóbb G. Komoróczy Emőke, Alföldy Jenő és Gyimesi László írásai is bizonyítják, napjainkra meglehetősen konszenzus született arról, hogy tehetséged és teljesítményed alapján nem csak nemzedéked, de a kortárs magyar irodalom bármely alkotójával kiállod az összevetés próbáját. És bár a realizáció nem egyenlő a rivalizációval, érdekel, hogy mit gondolsz műveid recepciójáról, a nagy magyar irodalmi „prérin”

való jelenlétéről, a kánonban elfoglalt helyedről és szerepedről? Esetleg bizonyos kérdésekről van-e valakivel/valakikkel vitád?

– Most már ilyen afféle „igazságosztó” vagy mi szerepbe lovagolom bele itt magamat, de van, amit csak úgy lehet mondani, ahogyan van mondva. Tudod te, hogy öreg parasztlak milyen természetességgel tudnak mondani, és jól mondani, és szépen mondani olyan szavakat, amelyeket egy illetéktankönyv tiltana? Azaz, a mondás tónusa, környezete, dramaturgiája nagyon fontos. Én a verseimet az elfogulatlan őszinteség helyzetéből akarom írni, s mást is.

Én nem rivalizálok. Megmutatok és beszélgetek. Nincs „fölbekerülési igényem”, azt hiszem, kezdettől sem volt. De aki hülye, annak megmondom. Attól tartok, néha olyan választékosan, hogy azt hiszi, nem is sértettem meg. Már most menjek át az ő evidenciái világába, és akkor majd megért? Egyúttal foglyul is ejt-het, hiszen idomultam hozzá, fogást adtam neki magamon. De... minek?

Nincs ellenemre, hogy teherbírónak látsz. Ezzel együtt mostanában a türelem nem erősségem. Nemrég

„A lányom, Tíria”

hangosan átkozódva kifakadtam egy „könyörgöm, akasszuk fel!” – kitételű versre. Maga a vers elég kusza volt, ez a mondat viszont eszembe juttatta, hogy a déli háborúban embereket nyársba húztak, motoros fűrésszel megcsonkítottak... nem mondok többet... s valaki kiáll, hogy... Ez a mondat a *Valahol Európában* nagy filmünkéből való, ahol a kis Kuksi, az országúti csavargók bandájának legkisebbike a betőrésből származó szesztől berúgva jötevényüket, a zenetanárt-zeneszerzőt akarja felakasztatni. A vers a magyar filmre, a magyar kultúrára szégyent hozott. A déli háború iszonyata után – lásd *A Magyarokanizsai Írókötő antológiáját*, s benne különösen

„A Kilencek Székesfehérvárott, 1979-ben”

(Balról: Rózsa Endre, Konczek József, Győri László, Czine Mihály, Utassy József, Mezey Katalin, Oláh János, Kovács István, Péntek Imre)

Vicei Károly katartikusán értékes írását. Viszont az ilyen „Könyörgöm, akasszuk fel...!” egy provokátor tette. Gyilkolásra lázít. Ez törvénybe ütközik. A vers elhangzik, mert szerzője, a mi erkölcsünk a szembefordulás kitételét így értelmezi. A bátor szembenézés igényét, kitételét. Egy nevelni való kis magyar Gavroche, egy utcakölyök, Kuksi – a film végére egyébként meghal – hogyan kerülhet ilyen aljas átértelmezés sorsára? Bánom, hogy egy műsorban szerepeltem az akasztós verssel... Elgondolkoztat egy másik antológia is, amelyekben jó, hogy nem szerepelek. Van olyan antológia is, ahová utólagos értesítéssel választott be a kiadója. Ne tegye, kérem rá.

– *A Kilencek a legszembetűnőbb rokonságot világképi és poétikai szempontok alapján a Hetek költészetével mutatja. Az élmény- és érzékenységformák érintkezése, az értékvilág nagymérvű egyezése, az esztétikai magatartás lényegi azonossága a két csoport között szoros kapcsolatot, folyamatos párbeszédet teremtett, a kádári-aczéli hatalommal szemben pedig afféle véd- és dacszövetséget hozott létre. A nem jelentéktelen habitusbeli különbségeket is figyelembe véve művészi-emberi vonatkozásban mi volt ennek a dialógusnak a fő hozadéka? Számodra mit jelent és miért fontos a Hetek néhai költőivel (Ratkó József, Bella István, Kalász László, Raffai Sarolta), illetve ma is köztünk lévő tagjaival (Ágh István, Buda Ferenc, Serfőző Simon) évtizedek óta tartó személyes ismeretség és barátság?*

– A Hetekhez a közös ihletforrás közelít. Ez a tárgyak, munkaeszközök, életkörnyezeti részletek-darabok, a vidék erkölce... Olvassuk egymást, s ez elég is. Ami a „véd- és dac-szövetség” kifejezést illeti... nincs itt – s szerintem nem is volt – semmiféle véd-, főleg nem dac. Remélem, ők is úgy gondolják,

hogy mint valami fa ágai, összetartozunk. Személyes kapcsolatot nem kerestem egyikükkel sem. Nem is kell. Serfőző Simont régen ismerem és szoktunk beszélgetni.

– *A Kilencekről és a Hetekről értekező Jánosi Zoltán pár évvel ezelőtti tanulmányában (Hitel, 2003. november) a következőket írja: „A Kilencek köztudottabb eredményei mellett most hadd történjék utalás csupán a szinte tökéletesen elfeledett és az újabb kori lírafejlődésünkből sikeresen kiiktatott Konczek József műveire. A Káré Magdolna című költeménye például a Sinka utáni modern, „besűrített” balladát teljes emberi sorstükkörként teremti újra. Ez, valamint a többi folklórintegráló alkotása is (Nagyanyám lakodalma; Anyám, arany liliomszál; Öreg Makrait a szél ütötte meg; Vállaimban tintás rózsa) egyfajta líratörténeti párhuzamként fogható fel például Szöllösi Zoltán, Kiss Anna, Kalász László, Várkonyi Anikó ezen az ágon később nagy értékké nyíló alkotásaival”. Gondolom, ez a kontextus és az értékelés nincs ellenedre. De vajon a népköltészet archaikus rétegeihez és szemléletformáihoz való visszanyúlás mennyire volt részedről tudatos, avagy önkéntelen? Ennek kapcsán az sem érdektelen, hogy mit gondolsz a hagyomány és újítás, a tradíció és modernség érintkezéséről, illetve a fentebb emlegetett folklór-integráció alkotói pályádon betöltött szerepéről?*

– Ennek a kérdésnek azért örülök, mert Jánosi Zoltán azt integrálta a saját szemléletébe, ami nekem is a legfontosabb. De én nem vagyok kiiktatva. Valakik félre akartak tenni, s ideig sikerült nekik. Mondjam azt, hogy amíg én is akartam? Mondom, azzal kellett foglalkoznom, hogy legyenek írásaim, tehát a kenyérkereső újságírás mellett írtam szépirodalmat. Juhász Ferenc – akit máig „irodalmi apámnak” tartok, azért végig figyelt rám.

A költő-névsorról az jut eszembe, hogy a párhuzamosnak két „szára” van, s nemcsak az egyik párhuzamos a másikkal, hanem a másik is az egyikkel. Líratörténeti párhuzam? Az én szempontomból nincs líratörténet. Ezek a költők szerintem egymástól függetlenül „nyílnak értéké”, s itt már Zoli szava szerint.

A népköltészet szeretete, forrástápláló ereje nekem tudatos. Amikor az egyetemen Walt Whittman, Kassák és Saint-John Perse végtelen-féktelen szabadverseinek viharában lélegeztem, egyszer csak dobogni kezdett bennem Káré Magdolna sorsa. Róla és a paraszti őseim sorsáról szabadversben? Magyaros versforma kellett hozzá, s ez hozta magával a mondanivalót is... Sok érzelmi mélység származott ebből számomra... Nagy László „ropogós ritmustömbökről” is írt az antológiánk előszavában, s azt hiszem, ezt éppen az én verseimre mondta. Jánosi Zoltán ítéletében viszont lényegi meglátássá érlelődött a Nagy László-i észrevétel.

A szerelmet olyannak szerettem volna, mint a *Tavaszi szél, vizet áraszt*, s nem a balladás-démonos érzést akartam, nem a halálba táncoltatott lány balladáját, de nagyanyámat úgy kellett megírni, hogy élete kellei egyúttal a börtöne is lettek. Mi legyen? Vagy ebbe halunk bele, vagy „a szél üt meg”? (Esetleg azt is, aki – a „szél”?) Én nem szerettem soha a százhusz százalékos teljesítményt. Legyen az száz. De kilencvenkilenc se. A magyar népköltészet – jó anya.

Világirodalmat azért tanultam, hogy a magyarhoz mérhessem. Ha ez furán hangzik is, a dolgok a maguk folyamatában ilyen iskolásan zajlottak. Minél jobban elmélyedtem egyikben, annál izgatottabban vágytam a másikra is. Így vagyok a modern törekvésekkel is. Izgalomba hoznak. Én a hagyományból nem kiléptem, hanem – hogy úgy mond-

jam – ráborultam, mint kotlóstyúk a csibéire a héják elől. De nem a modernség a héja. A modernség is ott van a „kosárban”. Nem bántják egymást. Védeni azoktól kellett mindazt, ami a látásomba fért, akik állandóan – Király-király, adj katonát módjára – „lecsatlakoztak” egyikhez vagy másikhoz.

Az újítás a forma oldaláról lehetséges, így gondolom. Papp Tibor, Ladik Katalin és Szombathy Bálint művészete igaz értékeket hozott. A modern náluk mindig egy formailag is kényes-koncepciózus-kidolgozott alakban jelenik meg. De azokkal a kísérletekkel, amelyek őket vagy egymást másolják, maszatolják, nem szeretek találkozni. (Törekvéseimből egy kis mutató az *Alapszavaink országa* című „tervem”, a „hangok szorzata”... az *Ölhető térség* versfüzetemben.)

Már régebben volt, hogy Csontos Jánosnak elmondtam – még egyetemista volt Debrecenben, s az interjú az egyetemi lapban megjelent –, hogy Max Bill tériidőmaiban és rajzaiban valami matematikai alap

fegyelmével dolgozik, s amikor a műben megjelenik egy – irodalomról szólva – nem textuális, hanem más – mondjuk éppen matematikai – elem, valami izgalmas történik. Így a szövegalkotásban is. Ez bizonyos trendek-sorozatok kifutását is hozza, így Papp Tibornál is, most. Én az *Alapszavainkkal* azt akarom jelezni, hogy a hangok szisztematikus összeillesztgetésével milliárdnyi szót is alkothatunk – be kell határolni – és az új szavak közül kiválogathatunk széphanzúsú szavakat. Ezeket felajánlhatnánk a nyelvnek, mint organikusává válható alapokat.

Szombathy Bálint arról ír, hogy a „no more” követelménye a már meglévőtől és az általa is létrehozottól új eltérőt, mást kell, hogy eredményezzen. Groteszk példám szerint így a művész, ha leírt egy szót egy papírlapra, legközelebbi alkotásként valami egészen mást kell alkotson, mondjuk pepita szöcskeszárnyat... Ezek az én példáim a megértésért, de nem biztos, hogy jók. Azt is mondja, hogy minden lépés után visszalépünk, majd

kilépünk más irányba...én azt hiszem, hogy a meghaladás igényének jelzése, kifejezése is már más, már a modern felé mozdul...

De az altatódalokat vagy az *Országút dalocskáját* meghaladni sehogyan nem lehet...

– *Munkásságod egyik legavatottabb ismerője, G. Komoróczy Emőke nemrég megjelent nagy ívű pályaképében (Agria, 2008. ősz) a tájjal való eglyényegűségedet hangsúlyozva írja a következőt: „Konczek számára a legmaradandóbb és legmélyebb élmény a táj. Ő maga is a táj része: erről a szilárd alapról indul el, felszárnyal, s ide tér vissza mindig, mint Ady »fel-fel-dobott köve«. Nem véletlen, hogy válogatott kötete is ezt a címet kapja: A tájjal maradtam”. Jóllehet, életemben Tapolca is fontos szerepet játszik, a fölnevelő szülőföld, a mindig bennünk élő és megtartó tájhaza számodra elsősorban Nógrádot jelenti, azon belül is főként Szokolyát, Berkenyét és Magyarnándort. Közülük is legkedvesebb lehet a szívednek a hajdani*

„Árpás Károly, Németh Péter Mikola, Hubay Miklós, Konczek József, Köpöcz Rózsa egy nógrádi irodalmi túrán”

Édent s talán a létezés centrumát jelentő Szokolya, ahol önfeledt, boldog nyarakat tölthetél. S miközben végtelen sok csodában volt részed, megtanultál a tájra figyelni, a természettel együtt lélegezni. Egészen bizonyos, hogy ebből költőként is igen sokat profitáltál, hiszen mindenki azt veszi a világból, amire megtanult figyelni. Jól gondolom-e?

– Gabi, te tudósnyelvet beszélsz. Ez így jól is van, de ezt én így nem mondom. A beszéd sokkal rejtélyesebb ennél. Ezek a nyelv stílusrétegei, s – tenném hozzá –, hogy ehhez kapcsolódnak a „nyelvalá” és a „nyelvfölé” alkotott más lehetőségek. Legjobban Alföldy Jenő kiváló barátom érti, mit akartam az ún. „korjag-versekkel”. A Kortársban írt róluk. Talán legjobb, ha elmondom, hogyan látom én ezt belülről. Ha az ember elengedi az értelmi kontrollt, s beszélni-gajdolni kezd, különös lélekállapotba kerül, lesznek szavak, amelyek „olyannak akarnak hangzani”, s ez folyamatos lehet, csak az a baj, hogy valahogy el kellene kapni őket... magnóval próbálkoztam, de akkor a tudat, hogy magnó veszi a beszédet, annyira zavart, mintha... egyetlen dolog jut eszembe... ezt nem mondom ki... akkor soronként, mondatonként „merültem le”, s így gyűjtöttem a szonettek sorait. Utána megnéztem, mit jelentenek magyarul!!! Igenis van jelentésük. Ehhez sokat kellene itt beszélnem. Azt tudom, hogy az ilyen „manóbeszéd” nagy élvezetet okoz.

G. Komoróczy Emökének többszörös köszönettel tartozom. Nemcsak az orosz Anna Ahmatova magyarra fordított verseit vette óvó szeretetébe, s előszavával segítette, hogy

ez az értékes líra eljusson a lelkekhez. Nagy portrét is írt rólam, éppen az Agriába. Megvallom, sokszor éreztem fiús zavaromban, hogy a legmélyére lát a dolgoknak, mint egy igazi tudós. Az, hogy Vasy Géza a Kilen-

„Tiriával a Mátrában.”

ceket kezdettől vigyázta-magyarázta, nagy segítség volt ehhez az újabb „merítéshez”, de azt, amit ő lát, Géza nem tudhatta. Megvigasztal, hogy neki sincs semmiféle irodalmi elismerése. Nem baj. Az idő majd helyére tesz mindent.

– *A lelki-szellemi járatainkat tisztító és a létezés izgalmaival ható (mert a hátgerincet megborzongtató!) nagyköltészet mindig a legmélőbbat célozza meg: a lét határainak szüntelen tágítását, a belakható világ emberileg lehetséges teljességét, az otthonra és hazára találás semmihez sem fogható élményét. Konczek József költői univerzumában is ennek a misztériumnak lehetünk tanúi. Sok szép versed közül egy (Renoir: A mezőn átvezető út) számomra különösen kedves és kataritikus. Talán azért, mert bennem is hasonló reflexek működnek a „mondhatatlan titka”, a „keretbe fogott idő” és a gyermekkor tündöklő kapcsán. Ritka nagy ajándék, hogy egy vers ilyen elemi módon és egzisztenciális érvénnyel képes*

megérinteni az embert. Amikor ezt a remekbe szabott alkotásodat olvasom, majd mindig belém hasítanak Somlyó György szavai: „Az emberek sok mindent tudnak. És még sokkal többet fognak tudni a jövőben. De ha egyszer elfeledkeznénk arról, amit csak a költészet tud, minden tudásunk semmivé foszlanék”. Soron következő verseiddel, közeljövőben megjelenő kötetekkel – Kiss Benedekhez, Győri Lászlóhoz, Péntek Imréhez és másokhoz hasonlóan – te is sokat tehetsz azért, hogy ez ne következzen be. Erősen remélem, hogy tartogatsz még számunkra néhány meglepetést, és költőként – akárcsak Kányádi Sándornak – neked is az a legfontosabb versed, amit még ezután fogsz megírni...

– Beszéltem már Renoir festményéről. A verset is ihlette. Az a merész ecsetkezelés, ami maga a tökély, egyszerűen lenyűgöz. Azt hiszem, amíg engem a látványok-képek-festmények így tudnak ihletni, fogok jót írni.

– Beszéltem már Renoir festményéről. A verset is ihlette. Az a merész ecsetkezelés, ami maga a tökély, egyszerűen lenyűgöz. Azt hiszem, amíg engem a látványok-képek-festmények így tudnak ihletni, fogok jót írni.

– *A már idézett G. Komoróczy Emőke eddigi életműveden végigtekintve így ír: „Konczek József költői pályája csak a rendszerváltást követő évtizedekben teljesedett ki. Életművének valódi arányai csak most, az ezredfordulón kezdenek körvonalazódni. (Damó, kisregény, 2001; Költemények: A tájjal maradtam, 2006; Ölelhető térség, 2006; Napozik a dongó, 2007; Formáért sóvárgó, 2008; Műfordítások: Ahmatova ifjú arca, 2007). Talán most végre – a hányatott életút után – révbe ér, s sikerül kiadatnia, több, még kéziratban fekvő munkáját”. Aktuális közérzetedről, folyamatban*

lévő vagy kiadásra váró munkáidról és a jövőre vonatkozó terveidről, reményeidről kérdezlek végül.

– Szeretném, ha a könyveimet megismerők azt látnák, hogy nem vagyok elkésve, jóllehet hatvanéves korom után „léptem pástra”, de most szép sorozatosan. Új terveim is vannak. Még „nem játszottam” eleget. Szeretnék könyveket csinálni, a magaméit. Ha a *Sócsillag* megjelenik, akkor egy képverseket tartalmazó albumot készítenék.

De mi a *Sócsillag*? Nyári munkán, éjszakai vagonkirakáskor a mellemen egy nagy csillag alakú izzadságfolt lett. Ez a sócsillag.

Többen mosolyogtak rajtam, amikor az *Elérhetetlen föld* 1969-ben megjelent, mert azzal kezdtem a bemutatkozásomat, hogy szeretem a fizikai munkát. Ez igaz, egész életemben dolgoztam nyaranta útépítésen, gyárban, szőlőben. Amikor segédmunkás voltam a Lenin Kohászati Művekben, akkora szögletes pecsétet nyomott az irodai lány a munkakönyvembe, mint a tenyerem,

s később ezt a személyzetisek a következő munkahelyeken bizonyos tisztelettel nézegették, mert „a munkásosztály sűrűjéből” jöttem, úgymond. Pedig csak annyi történt, hogy Gulyás Mihály, a Napjaink főszerkesztője beajánlott sm-nek (ez akkor a segédmunkást jelentette). Mi az egyetemen azzal ugrattuk egymást, hogy a segédmunkásosztály tagjai vagyunk. Akkor neveltünk, mára keserű igaz jelentése is támadt a szójátéknak. Életemet ez a kis úri fiúból prolivá lett, majd diplomát kapott XX. századi szocialista értelmiségi sors határozta meg. Alapvetően nemzeti baloldalinak vallom magam.

A kenyér-szalonna-hagyma „szentháromsága” sosem hagyott cserben.

Mindig bokamagasságban járok gondok fogtak le. Pedig szárnyalni akartam kezdettől fogva. Itt illik Nagy László mondata a „felröpülni akarókról”, s a két dolog egybevágt. Sokat álmodtam, hogy szállok, s ma is néha még.

Egy vadlúd vagy kárókatona vagyok, és egy városi ház kátrány-

papíros tetejéről nézem, hogy mindjárt felkel a nap. Az ég savószerű, de már színeződik. Én belevetem magam a levegőbe, és elszálllok a nap felé. Ez talán meggondolandó lett volna, hogy leírjam, de miért hagyjam ki. Jólesett leírnom. Olyankor nagyon jól érzem magam. A tiszta, üres, nagy égbolt, a jó levegő, a magasság...

A Kilencekről azt is olvastam, hogy mi voltunk az utolsó kísérlet valaminek a megragadására-mentésére, ami aztán széthullott. Kicsi az esélye, hogy valaki rábólintana, ha azt mondom, hogy nem hullott széjjel. Azt írtam a *Csoportkép* című versben, hogy „mi a Kilencek voltunk, pisszeltünk vagy passzoltunk, de nem vacak vicec voltunk.” Így hiszem.

Mit mondhatok még. Nem pózok. Tudom, milyen nagy hatalom van annak a kezében, aki valamit kifejezhet, megmutathat. Én ezt a világot ilyennek láttam, látom. Ártatlan vagyok. És se harag, se bántás nincs bennem.

Ködöböcz Gábor

„A berkenyei határban”